

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за избор на **доцент** по професионално направление **2.1. Филология**
(**Социолингвистика на испанския език**),
обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски“
в ДВ, бр. 35 от 12.04.2013 г.,

КАНДИДАТ: гл. ас. д-р Адриана Христова Миткова (Софийски университет)

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д.ф.н. Евгения Тодорова Вучева-Йорданова (Софийски университет)

Кратка справка за участничката в конкурса

Единственият кандидат по конкурса е гл. ас. д-р Адриана Миткова. Дипломирана като магистър по Испанска филология с втора специалност Български език и литература, тя е щатен преподавател, гл. ас. и д-р по филология, в специалността Испанска филология на Катедрата по испанистика и португалистика при Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Учебнопреподавателска дейност

А. Миткова започва работа в Катедрата по испанистика и португалистика като хоноруван асистент по испански език и асистент по чл. 68 (1988 - 1992 г.), а след успешно издържан конкурс е назначена за редовен асистент по съвременен испански език – практически курс (граматика, лексика, превод и разговор). През 2005 г. защитава дисертационен труд на тема „Функционално-семантичната категория *аспектуалност* в съвременния испански език“. Успоредно с това подготвя монографичен курс „Влиянието на фактора *пол* в процеса на комуникация“, който води и до днес като избираема дисциплина с хорариум 30+0 ч. съгласно действащия учебен план за бакалавърска степен. От 2006 г. Катедрата ѝ възлага нововъведената задължителна дисциплина „Социолингвистика на испанския език“ с хорариум 30+15 ч., по която е обявен и настоящият конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“. Участва с две дисциплини и в две от предлаганите магистърски програми от Катедрата по испанистика и португалистика: „Социолингвистика и превод“ и „Социолингвистични аспекти на вербалната и невербалната комуникация“. Както е видно от кратката справка, А. Миткова насочва поетапно преподавателската си

дейност към дисциплини, които очертават и кръга на научните ѝ интереси – чуждоезиково обучение, социолингвистика, етнолингвистика, лингвокултурология, анализ на дискурса. Тя е сред водещите преподаватели по съвременен испански език – практически курс в специалността. Съавтор е на шест учебни помагала по граматика и превод (от които две са предназначени за студенти от специалността), на адаптацията на испански учебник по граматика за чужденци и на двупосочен испанско-български речник. Ръководи и рецензира магистърски дипломни работи.

Научноизследователска дейност

Д-р Миткова успешно съчетава преподавателската и научната дейност, постоянно ги осъвременява, следи най-съвременните научни постижения, свързани с основните полета, към които са насочени основните ѝ творчески интереси, поднася ги на студентите и активира творческата им работа. Тя е автор на две монографии и множество статии в областта на социолингвистиката, етнолингвистиката, прагматиката, морфосинтаксиса. Представя се с доклади по актуални теми на национални и международни симпозиуми и научни конференции у нас, активно участва в кръгли маси, организирани от Катедрата и Института „Сервантес“ в София, посветени на различни теоретични и практически проблеми. Прави впечатление, че всичките ѝ трудове отвеждат към проблеми на приложната лингвистика и университетското обучение по испански език.

Обща характеристика на рецензираните трудове

Д-р Адриана Миткова е представила за конкурса 2 монографии, 25 статии (4 публикувани в испански списания), 8 учебни помагала, 1 съставителство на юбилеен сборник. В трудовете, в които е съавтор, е отбелязала коректно своето авторско участие. Свързаните пряко с обявения конкурс са една монография (публикуван хабилитационен труд) и 12 статии. Именно те ще бъдат обект на рецензията.

Наличната продукция съответства изцяло на специалността, по която е обявен конкурсът за научното звание „доцент“. Тя свидетелства за задълбочените интереси на авторката и целите, които си поставя – научни, теоретико-приложни, учебни и практически. По изследователска проблематика трудовете се разполагат в областта на социолингвистиката, етнолингвистиката, лингвокултурологията, прагматиката,

социалната психология, обучението по испански език като чужд език. Разработките са публикувани в специализирани научни издания в България и в чужбина, както и в сборници с доклади от научни прояви – национални и с международно участие. От справката за цитирания е видно, че някои идеи на авторката са намерили отзвук в работи на български и испански изследователи. Приложените списъци с публикации по конкурса дават ясна представа за цялостното творчество на кандидатката, както и за специално представените в настоящия конкурс трудове.

В тематично отношение научната продукция на кандидатката се причислява към едни от най-актуалните проблеми, с които се занимава съвременната социолингвистика и в частност – испанската. Без да пренебрегвам двете кратки статии, свързани с проблеми на глаголната семантика (функциите на лексикалните редуPLICATION и морфосинтактичните интензификатори), ще очертая основните тематичните ядра, стоящи в центъра на изследователските интереси на кандидатката:

1) социокултурни характеристики на женската реч – тук причислявам хабилитационния труд и четирите статии с близка до него тематика (стереотипи, експресивност, табу и евфемизъм);

2) младежки говор (лексико-семантични и синтактични езикови средства при неформалното общуване) – към тях отнасям трудове №№ 1, 2 и 3 от т. III: Трудове в областта на социолингвистиката и етнолингвистиката;

3) социопрагматични аспекти на т. нар. етически дискурс – тук поставям статиите, посветени на обидата, вежливостта, езиковия сексизъм, езиковата манипулация.

Наред с това условно тематично подразделяне следва да се открие и участието на А. Миткова в работен проект на изследователската група *Фразеология и паремология* от Университета Комплутенсе в Мадрид, свързан с етнолингвистичното съпоставително изследване на суеверия и народни вярвания в различни културни общности, между които и българската.

Внимателният прочит на разработките сочи, че всички те представляват една многолика палитра от актуални за съвременното езикознание изследвания и решават

– както вече споменах – конкретни изследователски и практически задачи с принос към обучението по испански език. Без да омаловажавам стойността на нито една от разработките, ще се спра главно върху резултатите, постигнати в специално представения за конкурса хабилитационен труд.

Оценка на идеите и постиженията

Представеният за участие в конкурса труд не повтаря заглавия и идеи, представени за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Трудът, озаглавен *Жената и езикът в испанския социокултурен контекст*, Унив. изд., С., 2013 г., е посветен на една от най-актуалните теми, предмет на социолингвистичните и прагматичните изследвания в последните години. Интересът към анализа на дискурса от гледна точка на социалнополовата му вариативност отговаря на ясната антропоцентрична перспектива на съвременното езикознание и на стремежа на изследователите да надникнат в мотивираността и в поведенческия характер на речевите реализации в културен, социален и личностен аспект. Това налага не само „отварянето“ на лингвистиката към дисциплини, чийто общ обект е човекът, а и съвместяването на различни парадигми, които да изградят по-цялостна представа за реалната инструментална функция на езика, която ние, хората, използваме във всички сфери на нашата дейност.

С труда си А. Миткова отговаря на споменатите предизвикателства. Структурата му е разделена на две части: първата, по-обща и засягаща проблематиката *пол и език*; втората, по-частна и обръната към конкретния пол, който използва конкретен език, т.е. дискурсивното изграждане и укрепване на женската вътрешногруппова солидарност в испанския социокултурен контекст. Всяка от двете части съдържа по две глави и завършва с изводи и обобщения. Намирам, че подобна структура отговаря на постъпателното ситуиране и пълното описание на обекта на изследване – женската реч, – като тръгва от биологичните и социалните измерения на пола (Първа част, Първа глава, с. 15-27), преминава през различните оценки, които се дават на връзката между пол и език в основните научни направления, имащи отношение към въпроса (Първа част, Втора глава, с. 29-59), за да се насочи към проблемите на социокултурната идентичност на жената в Испания (Втора част,

Първа глава, с. 63-106) и да предприеме анализ на дискурсивните механизми за актуализиране на тази идентичност в съвременното испанско общество (Втора част, Втора глава, с. 107-179). Възприемам всяка една от посочените глави като самостоятелна студия със свой собствен предмет и едновременно с това като необходимо звено в общата структура на труда, т.е. като относителна автономия на всяка от частите и същевременно като концентрично интегрирани кръгове, изграждащи идейната му цялост. В този ред виждам и приносите на представения труд.

Стегнатият обзор на социалните и социалнопсихологическите теории за пола (с. 15-27) очертава най-общо идейното пространство, в което ще се разгърне изследването и уточнява някои от основните понятия на социалната антропология, свързани със задачите на авторката. Критическият преглед на схващанията за връзката пол-език в различните научни направления (с. 29-59), разположен вече в полето на социолингвистиката, показва, че замисълът на труда е дълбоко осмислен. А. Миткова превежда читателя през основните парадигми, в които се разглежда връзката пол-език, запознава го със съзряването на научните дирения в тази посока, като отсява най-същественото от тях.

През призмата на социокултурната антропология в историческа перспектива е обрисувана женската идентичност в испанското общество, проследена в шрихи от наслагващи се социалнополови стереотипи – митологични, библейски и философски, културологични, – които оказват своето влияние върху стереотипите на женското речево поведение (с. 63-106). Множеството използвани източници, в които са характеризирани тези стереотипи, са изключително удачно подбрани – народно творчество, литературни произведения и творци от всички епохи, анекдоти, реклами, интернет. Уместното тълкуване на така изградения социокултурен корпус позволява на А. Миткова да стигне до заключения, потвърждаващи андроцентричната нагласа на испанското колективното съзнание, която не се отклонява от всеобщата насока на господстващите стереотипни представи.

Последната глава (с. 107-179) е сърцевината на труда както от гледна точка на общия замисъл, така и на конкретните задачи, които се решават. Ясно е очертан изследователският интердисциплинарен подход за извеждане на комуникативните

цели, които стимулират жената да актуализира своята социалнополова идентичност в дискурвното си поведение, и за описание на езиковите техники, с които се постигат тези цели. Уточнено е съдържанието на основния терминологичен апарат, зададени са параметрите на анализа и са отчетени възможните променливи, определени от авторката като характеристики на участниците в комуникативното взаимодействие – социална идентичност, роли и ролеви отношения (статусно-ролеви отношения, комуникативни, ситуационни и дискурсивни роли). Специално внимание е отделено на езиковата вежливост, в чиито прояви от функционална и формална гледна точка са разграничени стратегии на металингвистичната вежливост (фатично общуване и смяна на комуникативните роли) и стратегии на не-металингвистичната вежливост (смекчаване и интензифициране) – двете основни оси, по които ще се движи анализът на емпиричния материал. Прецизно е описан езиковият корпус. Искам специално да подчертая, че той е подбран от всички възможни писмено документирани източници на спонтанна диалогична реч – корпуси на утвърдени изследователски центрове и лаборатории, занимаващи се с разговорния език, както и интернет форуми.

Изводите, направени след проведения обстоен анализ на емпиричния материал, съдържат ценни обобщения относно значимостта на социалнополовата идентичност в речевото поведение, диференцирането на това поведение в зависимост от типа на социално взаимодействие, релевантността на възрастовите сходства, предпочитаните езикови механизми на металингвистичната и не-металингвистичната вежливост, взаимовръзката между солидарно, автономно и колективистично дискурсивно поведение, прагматичните стойности на оценъчно-афективните елементи, присъстващи в женската реч. Краткото заключение на труда поставя редица въпроси, свързани с изучаването на социалнополовите прояви в езика и на които не може да се даде еднозначен и категоричен отговор, факт свидетелстващ за актуалността на избраната тема. Към последния коментар за актуалността на проблематиката ще добавя и внушителната библиография от най-съвременни източници, която, освен че говори за отлична осведоменост на авторката, показва явния интерес на изследователите към речевото поведение на говорещите.

Представеният текст е изключително интересен и поднесен по много увлекателен начин.

Бележки и препоръки

Със задоволство ще отбележа, че д-р Миткова се е съобразила в максимална степен с малкото бележки и препоръки, които ѝ бяха отправени на предварителното обсъждане на труда, включително и с моите. И все пак оставам на позицията си относно заглавието на труда: то би могло да се конкретизира с подзаглавие, насочващо към предмета на изследване. Самата авторка посочва, че явлението „жената и езикът“ е необятно, а в конкретния случай женският стил е анализиран в контекст, зададен от три основни величини: неформална ситуация, общуване между жени, сходни интереси – характеристики, които се вписват в „жената и езикът“, но не са „жената и езикът“. Съвсем друга би била картината при смяна на всеки един от посочените параметри, например а) при формална ситуация (жени говорят с жени със сходни интереси); б) при несходство в интересите (съответно в неформална и формална ситуация); в) при противостоящи интереси (отново в неформална и формална ситуация); г) при общуване между жени и мъже в неформална и формална ситуация (отново със сходство или разминаване в интересите), и т.н., и т.н. Това са все обекти на проучване, към които в един следващ етап може да бъде насочен изследователският интерес, и все под надслова „Жената и езикът“.

Научни приноси

Приемам всички приноси, посочени от А. Миткова в авторската ѝ справка. Към множеството приносни моменти на изследването, които отбелязах в хода на рецензията, ще очертая основните:

1. Трудът е наистина първото в испанистиката изследване върху взаимодействието между социалната полова идентичност, отношенията на вътрешногруппова солидарност и комуникативното поведение на жената в испанския социокултурен контекст.

2. Вътрешното единство на работната схема и постигнатите резултати поставят – без да е изрично упоменат – въпроса за взаимоотношенията между социална антропология, социолингвистика, социокултурна антропология и лингвистична

антропология – все области на науката за социалната природа на човека, които се надграждат и взаимно се обогатяват в историческата перспектива.

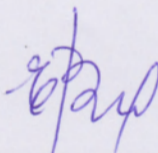
3. Възприетият интердисциплинарен подход съчетава уместно и напълно обосновано постиженията на социалната антропология, етнографията на речта, интеракционната социолингвистика, анализа на дискурса, лингвистичната прагматика и стилистиката.

Заклучение

Всичко изложено по-горе, професионалната компетентност и етика, отговорността, самовзискателността и отдадеността на преподавателската професия, които отлично познавам, ми дават основание да препоръчам убедено на членовете на Научното жури да гласуват положително за избора на гл. ас. д-р Адриана Христова Миткова за *доцент* по професионално направление 2.1. Филология (Социолингвистика на испанския език).

София, 02 септември 2013 г.

Рецензент:

/проф. д.ф.н. Евгения Вучева/